Sveriges Lantbrks Universitet
Kursen i Skogshistoria 1996

96.04.16

Varför finns det så lite skog på Irland?

Magnus Andersson
kurs 92/96

EFTER ISTIDEN

Den sista istiden på Irland slutade för ca 10.000 år sedan. Efter istiden steg temperaturen fort och för ca 7.000 år sedan var hela Irland täckt av en tät och frodig tempererad skog. Temperaturen var då i genomsnitt ca 5°C varmare än vad dagens temperatur är. Typiska trädslag var ek, alm, al, hassel, björk och även en del tall. Ek och hassel växte på blöta sluttningar och i dalar medan tallen växte på de torrare sluttningarna och bergskammar.

De första människorna som kom till Irland var jägare och samlare. De anlände till Irland strax efter det att isen smält bort. Dessa människor övergick väldigt fort till att bruka jorden. Redan ca. 4.000 år f.Kr. var svedjebruk i full gång. Detta svedjebruk i samband med att klimatet blev kallare och blötare, har utformat många av Irlands torvmarker. De flesta av dessa torvmarker bildades ca 3.000-4.000 år f.Kr.

BRONS- OCH JÄRNÅLDERN

Under bronsåldern (1200-700 f.Kr.) utvecklade människorna mycket effektivare redskap att bruka jorden med. Detta gjorde att man kunde utnyttja större landarealer. På järnåldern som startade ca. 700 år f.Kr. började man att hugga ner skog för att framställa järn. Detta förändrade dock inte landskapet i någon större utsträckning. Vad som däremot hade en större påverkan på landskapet var nedhuggningen av skog för det framväxande och allt mer utvecklade jordbruket. Dessa jordbrukstrakter växte framförallt fram i mellersta Irland och trakterna runt Dublin.

NORMANDERNA

På 1100-talet invaderade normanderna de delar av Irland som var uppodlade. Med normanderna kom en ny religiös order som använde sig av ett mer intensivt brukande av jorden. Stora skogsarealer omvandlades till jordbruksmark i mellersta Irland. De urgamla Irländska klanerna fördrevs härmed till de relativt orörda skogarna kring Cork, Galway, Limrick, Ulster och Wicklow, där de började omvandla skogsmark till jordbruksmark i mindre skala. I slutet av 1500-talet intogs de utav normanderna hållna områdena i sin tur England som under denna tid var styrt av kungaätten Tudor. De erövrade områdena delades sedan upp på de personer i överklassen som satsat pengar i armen och de soldater som deltog i erövringen. Nu startade exploatering av de kvarvarande skogarna. Engelsmännen ville dels få ut de Irländska rebellerna som gömde sig i skogen och dels så använde engelsmännen skogen mer industriellt.

SKOGSINDUSTRIERNAS FRAMVÄXANDE

TRÄTUNNETILLVERKNING

Folket på Irland har alltid i huvudsak varit jordbrukare. För att kunna exportera fisk, saltat kött, säd, öl mm till de huvudsakliga marknaderna i Storbritannien, Frankrike och Spanien var man tvungen att tillverka trätunnor. Man tillverkade framför allt tre olika storlekar av trätunnor. Den största rymde 105 gallons och kallades för "pipe" eller "butt". Mellanstorleken kallades "hogs head" och rymde 52 gallons medan den minsta sorten, "barrel", rymde 32 gallons. Hur mycket ekvirke som gick åt för att göra en tunna visas i figur 1. Liksom i Sverige använde man sig i huvudsak av ektunnor. Asktunnor användes också men i mindre skala. År 1797 fanns i Belfast 115 tunntillverkare. I Dublin fanns det 64 st och i varje mindre stad fanns det åtminstone några få tunntillverkare. Detta bidrog liksom i Sveriges kustland att eken minskade kraftigt.

	Antal stavar per tunna	Vikt per stav (lbs)
Pipe	20	9
Hogs head	25	7
Barrel	23	6

Figur 1. Här visas kvantiteten ekvirke som åtgått för att tillverka en tunna.

SKEPPSBYGGNAD

Från början på 1600-talet till slutet på 1700-talet hade skeppsbyggeri industrin sin storhetstid. På Irland byggdes framför allt små fartyg, så kallade "cotts" som vägde ca 100 ton. Dessa fartyg tillverkades framför allt i Galway trakten men även kring Dublin, Belfast och många andra platser längs kusten. För att tillverka en 100 tons båt gick det åt ca 125 ton virke. Ytterplankorna på båten var 6 tum tjocka och innerplankorna var 4 tum tjocka, spanten var gjord av 16*16 tum tjocka bjälkar. Liksom för tunntillverkningen var det även för båtbyggeriet eken som var det viktigaste trädslaget. Under denna period avverkades någonstans emellan 7.000 ton/år till 10.000 ton/år ekvirke för att bygga båtar med.

HUSBYGGNATION

I och med att normanderna förlorade sina fastigheter till engelsmännen i slutet av 1500-talet så startade också en ny epok av byggnadskonst. Normanderna hade framför allt byggt sina hus av sten. Engelsmännen använde sig av betydligt mer trä i sina huskonstruktioner, då framförallt ädelträ. Stora mängder timmer skeppades också över till England efter den stora branden i London år 1666. På 1700-talet blev det allt vanligare att använda barrvirke i huskonstruktionerna då det blev allt svårare och svårare att få tag på bra ekvirke. I början på 1700-talet infördes också en lag som gjorde att man blev deporterad om man stal ek under nattetid och att man fick betala priset på virket plus £2 om man stal på dagtid.

GARVNING

För att få fram bra och hållbara skinn att arbeta med måste hudar garvas. Garvsyran togs från barken på träd, då framförallt från eken, eftersom den har högst koncentration garvsyra. År 1665 exporterades från Irland 217.000 skinn och år 1672 fanns på Irland ca. 10.000 garvare. Detta innebär att många träd måste ha barkats för att tillgodose garvindustrin.

JÄRNFRAMSTÄLLNING

För att framställa järn gick det åt stora mängder tjärkol som bränsle. I början på 1700-talet fanns det över 200 smältugnar runt om på Irland. Allt eftersom bränslet tog slut upphörde nästan all järnframställning i mitten på 1700-talet och i slutet på 1700-talet hade nästan all skog avverkats.

Sammantaget ledde alla dessa verksamheter till att Irland i början av 1800-talet var i stort sett helt skogslöst. År 1801 var arealen skogsmark inte mer än 131.820 acres vilket motsvarar ca. 0,8% av den totala arealen.

1800- OCH 1900-TALET

Redan före 1800-talet hade vissa stora godsägare börjat att planera delar av sina gods med exotiska trädarter som lönn, bok och valnöt. Föreningen "The Royal Society" bildades för att skydda den kvarvarande skogen och för att försöka återbeskoga de avverkade arealerna. Mellan åren 1766 till 1806 betalades £19.000 ut för att plantera 5,5 miljoner träd. Många godsägare lät dessutom självföryngra stora arealer i början på 1800-talet. År 1841 var den totala skogsmarksarealen 345.000 acres vilket motsvarar ca. 2,1% av Irlands totala areal.

Den första landägarlagen på Irland kom år 1880. Denna lag tillsammans med 1903 års landägarlag gjorde det lättare och billigare för det allmogen att köpa ut mark från godsägare. Detta ledde till att skogen återigen höggs ned när allmogen sålde sinnyinköpta skogen till kringresande sågverksägare i början av 1900-talet. Särskilt mycket skog höggs ned under det första världskriget. År 1918 (alldeles efter kriget) var återigen endast ca. 0,8% av Irland täckt av skog. Vid den här tiden producerades ett stort antal olika rapporter av många olika kommittéer som alla pekade på ett stort återplanteringsbehov. Den första skogsvårdslagen kom år 1928. Avverkningslicens och återplanteringsskyldighet för avverkade arealer infördes. Bidrag på £4/acre infördes också för plantering av mark som ej var skogsmark. Dessa bidrag hade dock nästan ingen effekt då endast ca. 200 acres/år planterades under åren 1928 till 1949. I 1949 års val förlorade Finna Fail och Sean MacBride med sin mer skogsvänliga politik tog makten. MacBride satte upp som mål att 25.000 acres/år skulle planteras. Detta mål uppnåddes först år 1959 efter det att bidragen för plantering höjts till £20/acre år 1959. Under 60- och 70-talet sjönk sedan planteringstakten igen. Inte förrän i början på 80-talet då EG började dela ut bidrag till missgynnade områden ökade planteringstakten och skogsmarksarealen igen.

Idag återplanteras ca. 10.000 ha/år men den totala skogsmarksarealen är ändå endast ca. 6% av den totala landsarealen. Dagens mål är att plantera 30.000 ha/år då det finns nästan 2 miljoner hektar inoptimalt utnyttjade betesmarker på Irland.

REFERENSER

Mitchel, A. (1986) The shell guide to reading the Irish landskape. Country house. Dublin.

Neeson, E. (1991) A history of Irish forestry. Lilliput Press. Dublin.

Åberg, A. (1961) Irlands historia. Natur och Kultur. Stockholm.